

De herdenking van de Grote Oorlog en Flanders Fields Een beknopt overzicht in 25 staten

Sigrid Van der Auwera

Steunpunt Buitenlands Beleid
Lange Sint-Annastraat 7
B-2000 Antwerpen

SAMENVATTING
RAPPORT VOORONDERZOEK
November 2007

In dit vooronderzoek stelden we een lijst samen van contemporaine staten waarvan legers betrokken waren bij militaire verrichtingen in Vlaanderen tijdens de Eerste Wereldoorlog. Met deze lijst probeerden we op twee vragen een antwoord te bieden:

1. Welke hedendaagse staten hadden militairen in Vlaanderen tijdens de Eerste Wereldoorlog?
2. Welke omvang hadden de troepen van die landen?

Bij het opzoeken doken een aantal problemen op, waardoor een exhaustief antwoord op geen van deze vragen mogelijk was. Zeker de omvang van de troepen is moeilijk in te schatten omdat de gegevens weinig homogeen zijn. Informatie komt vooral uit oorlogsdagboeken, uit regiments –en krijgsgeschiedenissen en van begraafplaatsen en memorialen.

Naast de aanwezigheid van enkele kleine partijen zoals België en Portugal, zorgden de koloniale machten Frankrijk en Groot-Brittannië voor de aanwezigheid van troepen van over de hele wereld.

We toonden de aanwezigheid van manschappen uit 50 hedendaagse staten aan: (1) Verenigd Koninkrijk, (2) Ierland, (3) Eiland Man, (4) Kanaaleilanden, (5) Malta, (6) Egypte, (7) Hong Kong, (8) Sri Lanka, (9) Antigua en Barbuda, (10) Bahamas, (11) Barbados, (12) Bermuda, (13) Grenada, (14) Jamaica, (15) Saint Lucia, (16) Sint Vincent en Grenadines, (17) Trinidad en Tabago, (18) Australië, (19) New Zeeland, (20) Republiek van de Fiji Eilanden, (21) Cook Eilanden, (22) Tonga, (23) Canada, (24) Zuid-Afrika, (25) Zimbabwe, (26) India, (27) Pakistan, (28) Frankrijk, (29) Senegal, (30) Guinee, (31) Guinee Bissau, (32) Benin, (33) Invoorkust, (34) Mali, (35) Niger, (36) Algerije, (37) Tunesië, (38) Marokko, (39) Madagaskar, (40) Spanje, (41) Guyana, (42) Verenigde Staten, (43) China, (44) Portugal, (45) Italië, (46) Rusland, (47) Duitsland, (48) Polen, (49) Tsjechië en (50) Denemarken.

Indien mogelijke en indien relevant voor de Vlaamse Gemeenschap probeerden we eveneens in kaart te brengen van welke substatelijke entiteiten de deelnemers afkomstig waren. Zo weten we bijvoorbeeld voor het Verenigd Koninkrijk en voor Duitsland van welke *Counties* of *Länder* er zeker soldaten deelnamen aan de militaire verrichtingen in Vlaanderen.

De gegevens die hier voorliggen zijn echter niet altijd even homogeen omwille van de mate waarin informatie ter onze beschikking stond, omwille van de onduidelijkheden in de informatie en gezien het beperkte tijdsbestek. Toch kunnen we enkele conclusies

trekken. Zo kunnen we uit deze gegevens afleiden dat er manschappen uit alle continenten aanwezig waren in de Westhoek. Enkele landen hebben echter een meer beduidende bijdrage geleverd dan andere, zeker meldenswaardig in die zin zijn: Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Duitsland, Canada, Australië, New Zeeland, Verenigde Staten, India, Pakistan, Zuid-Afrika, China, Polen, Senegal, Algerije, Tunesië en Marokko. Opgemerkt moet hierbij worden dat het moeilijk is om in te schatten hoeveel manschappen er uit Senegal zelf kwamen en uit territoria van landen die toen bij Senegal hoorden.

Van de overige landen vinden we slechts aanwijzingen van een beperkt aantal manschappen. Soms hebben we slechts weet van enkele graven.

Ook de landen waarvan er duidelijk een beduidend aantal manschappen was, kunnen niet allen over dezelfde kam geschoren worden. Zo zal er ten eerste een verschil in beleving en herinnering aan de gebeurtenissen in de Westhoek zijn tussen de overwinnaars en de verliezers. Daarnaast speelt ook de beslissing om gesneuvelden al dan niet te repatriëren en belangrijke rol in de herinnering aan en beleving van *Flanders Fields*. Zo werden Franse lijken (en ook lijken van onderdanen uit de Franse kolonies) tijdens de oorlog clandestien opgegraven en naar de dorpen van afkomst gebracht. Na de oorlog besliste de Franse overheid repatriatie toe te staan en te bekostigen. De Verenigde Staten namen dezelfde beslissing. Het Verenigd Koninkrijk daarentegen besloot repatriatie te verbieden. Ter compensatie zou de staat voor de aanleg en het onderhoud van begraafplaatsen in de frontzones zorgen, daartoe werd in 1917 bij koninklijk besluit de *Imperial War Graves Commission* opgericht (nu *Commonwealth War Graves Commission*). In Noord-Frankrijk en België vinden we dan ook een 3.500-tal Britse begraafplaatsen terug. De frontzone is daardoor de plaats bij uitstek geworden om de doden te herdenken. Het repatriëren van de doden zou wellicht de herinnering aan de frontzone sneller hebben doen vervagen. Dit alles verklaart waarom de herinnering aan en de beleving van de Westhoek bij onderdanen uit *Commonwealth*-landen veel levendiger lijkt te zijn.

Hoewel Duitse lijken eveneens niet werden gerepatriëerd, lijkt het alsof er minder belangstelling is vanuit Duitse hoek voor oorlogstoerisme in de Westhoek. Voor Duitsland was dit echter een gedwongen politiek, als verliezer was de staat niet bij machte de repatriëringen te financieren. Daarnaast spelen vermoedelijk ook psychologische factoren een rol: overwinningen worden misschien makkelijker

herdacht dan verliezen. Verder onderzoek is echter nodig om oorzaken bloot te leggen.

Tenslotte moet worden beklemtoond dat niet alle volkeren die hier vochten dit met evenveel overgave deden. Heel wat van de opgesomde huidige staten hadden hier soldaten tijdens de Eerste Wereldoorlog omdat een deel van hun territorium geannexeerd was aan een oorlogvoerende staat of omdat ze een kolonie waren van één van de conflicterende partijen. Delen van Polen, Tsjechië en Denemarken waren geannexeerd door Pruisen en bewoond door Duitsers. Verder onderzoek is noodzakelijk om uit te wijzen of Polen, Tsjechen en Denen zich identificeren met een deelname aan de Eerste Wereldoorlog. Dit geldt eveneens voor bijvoorbeeld de Franse kolonies. Daarnaast zal de beleving soms verschillen tussen verschillende bevolkingsgroepen in een land. Zo was de Zuid-Afrikaanse infanterie aan het Westfront volledig blank, *labourcorpsen* bestonden uit zwarten. Voor het einde van de apartheid werden ongeveer alle herdenkingen van de Eerste Wereldoorlog geassocieerd met de blanke minderheid. Pas vanaf het einde van de apartheid is er meer erkenning voor de inbreng van zwarten.